

TUTKI, KEHITÄ, KEHITY:

KOTITALOUS

YHTEISKUNNALLISENA

OPPIAINEENA

Hanna Kuusisaari ja Leena Käyhkö (toim.)

TUTKI, KEHITÄ, KEHITY!
KOTITALOUS YHTEISKUNNALLISENA
OPPIAINEENA

Hanna Kuusisaari
Leena Käyhkö
(toim.)

© 2014 Hanna Kuusisaari, Leena Käyhkö

Artikkelit: © Kirjoittajat

Taitto: Marko Hölttä

Kansi: Jetro Kaikkonen

Artikkeleiden kieliasun tarkastus: Hannamari Hänninen

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN 978-952-286-828-2

SISÄLLYS

Esipuhe	5
Kotitalousoppiaine yhteiskunnallisena suunnannäyttäjänä <i>Hanna Kuusisaari</i>	9
Tutkimuksellisen ajattelun kehittäminen kotitalous- opettajien koulutuksessa <i>Liisa Haverinen</i>	21
Kyseenalaistamattomista käytännöistä kohti perusteltua kotitalousopetusta <i>Riikka Tarsa</i>	39
Asumista ja ajattelua – ajattelun taidot ja teknologinen lukutaito kotitalousopetuksessa <i>Sari Kivilehto</i>	55
Tieto- ja viestintätekniikka kotitalousopetuksessa <i>Marko Hölttä</i>	67
Kotitalousopettaja oman opetuksen kehittäjänä ja tutkijana <i>Raija Niemi</i>	79
Ajelehtivasta arjesta arjen rakentamiseen – arjen kokonai- suuden rakentaminen peruskoulun kotitalousopetuksessa <i>Pirjo Korvela</i>	101
Kotitalous koulun eheyttävän toimintakulttuurin ytimessä <i>Leena Käyhkö</i>	119

ESIPUHE

Hyvä lukija, kädessäsi on kotitalouden aineenopettajille ja kaikille kotitalousopetuksesta kiinnostuneille tai opetuksen parissa työskenteleville tuotettu materiaali. Tämän kirjan suunnitteleminen alkoi kotitalousopettajien toiveesta saada sisällöllisesti laaja-alaisen opetuksen ja oman opettajuuden kehittämistä tukevaa kirjallisuutta.

Kirja on syntynyt halustamme ja aloitteestamme kehittää nykyistä kotitalousopetusta toimittamalla kirjalliseen muotoon kysymykset, kehittämisajatukset ja näkemykset opetuksen suunnasta. Kirjassa on vahva yhteiskunnan ja kotitalousopetuksen kytkös. Kirjan tarkoituksena on haastaa lukijan ajattelua ja saada hänet tarkastelemaan kriittisesti omaa opetustoimintaansa. Kirjan artikkelit visioivat, kyselevät ja kutsuvat. Ne tuulettavat ja puskevat lukijan kognitiiviseen ja emotionaaliseen konfliktiin. Kirjoitukset ottavat kantaa ja niissä kumuloituu laaja näkemys kotitalousopetuksesta yhteiskunnallisena oppiaineena, oppimisen eheyttäjänä ja siten myös koulun kehittäjänä.

Keskustelu kotitalouden aineenopetuksesta eri foorumeilla on kapeutunut ruokakasvatukseen. Tässä kirjassa pyrimme palauttamaan keskustelun kotitalousoppiaineen lähtökohtiin ja merkitykseen perusopetuksessa. Kirjan tavoitteena on kotitalouden aineenopettajan ammatillisen osaamisen lisääminen ja kotitalousopetuksen kehittäminen yhteiskunnallisesti ajankohtaiseksi. Toivomme myös, että kirja innostaa ja tukee lukijaa opetustoiminnan pedagogiseen kehittämiseen sekä kotitalousoppiaineen kotitaloustieteestä nousevan sisältöaineksen päivittämiseen.

Artikkeleiden kirjoittajia yhdistää kiinnostus tieteelliseen tutkimukseen sekä opetuksen, opettajankoulutuksen ja koulun kehittämiseen. He ovat herkistyneet tarkastelemaan yhteiskunnan muutoksen ja historiallisen perinnön eri näkökulmia. Kirjoittajat kulkevat omia polkujaan kirjoituksissaan. Tästä huolimatta artikkelit on kirjoitettu yhteiskirjoittamisen menetelmin siten, että kaikkien tekstejä on kehitetty yhdessä. Näin ollen kirjoittajat jakavat yhteisen näkemyksen kotitalousoppiaineen kehittämisen suunnasta. Toimittajina olemme osana kirjoitusprosessia haastaneet sekä kirjoittajien että omaa ajatteluamme. Osa artikkeleista on kirjoitustavaltaan konkreettisempia ja osa abstraktimpia; erilaisuudessaan ne tukevat toisiaan kirjan kokonaisuudessa. Artikkeleita yhdistää opetussisältöjen ajankoh-

taistaminen ja rajaaminen, vanhoista tavoista ja myyteistä ulospyrkiminen sekä oman työn kehittäminen.

Toivomme lukijalle innostavia lukuhetkiä ja kiitämme Elli Suninen ja Rachel Troberg –rahastoa taloudellisesta tuesta, joka on mahdollistanut yhteisen kirjoitusprosessin ja kirjan toimittamisen. Osoitamme kiitokset myös Hannamari Hänniselle artikkeleiden kieliasun tarkastamisesta, Marko Höltälle kirjan taittamisesta ja Jetro Kaikkoselle kirjan kannen ja kuvituksen suunnittelusta.

Helsingissä 10.1.2014

Hanna ja Leena

KOTITALOUSOPPIAINE YHTEISKUNNALLISENA SUUNNANNÄYTTÄJÄNÄ

Hanna Kuusisaari

Kotitalous on yhteiskunnallinen oppiaine, jolla on vaikutuksia niin yksilöiden kuin koko yhteiskunnan hyvinvointiin. Oman kotitalouden hallinta vaatii monipuolisia taitoja. Millainen on nykypäivän kotitalous? Mitä kotitalouksissa tehdään, miten arjessa eletään, miten onnistunut kotitalous toimii? Mitä kotitalouden tietoja ja taitoja tämän päivän nuori tarvitsee nyt ja mitä kymmenien vuosien kuluttua? Tarvittavan ja oleellisen tiedon olemus myös muuttuu koko ajan, joten tarpeetonta tai eilisen tietoja ei ole mielekästä opettaa – miten opetuksen pitäisi muuttua, jotta tarvittavat tiedot ja taidot opittaisiin parhaiten ja ne olisivat tukevana pohjana nyt ja tulevaisuudessa?

Kotitalousopetuksen kehitystarve

Opettajat ja koulu kohtaavat monelta eri hallinnon tasoilta esitettäviä vaatimuksia kehittämisestä, erilaisten järjestelmien käyttöönotosta, projekteista ja malleista. Kaikkien näiden kehittämiskohteiden keskellä saattaa sivuun jäädä opettajalle ja oppilaille kaikkien tärkein kehittämis-kohde – opetus itsessään. Haluan tässä artikkelissa nostaa esiin opetuksen kehittämisen tärkeyttä, sillä erityisesti yhteiskunnallisessa tieto- ja taitoai-neessamme kotitaloudessa tämä on erityisen välttämätöntä lasten ja nuor-ten tulevaisuuteen suuntaamisen vuoksi sekä kotitalousoppiaineen yhteis-kunnallisen merkityksen vuoksi.

Yleisesti ottaen opetuksen kehittämisen vaade nousee akateemisesta opettajankoulutuksesta ja opettajan vapaudesta, uudesta tutkimustiedosta, erityisesti oppimisteorioiden kehitymisestä ja kotitalouden aineenopetta-jien kohdalla vielä yhdestä erityisestä syystä: yhteiskunnan muutoksesta. Kotitaloudet muodostavat yhteiskunnan, yksilöiden ja perheiden toiminta kotitaloudessa on elämää yhteiskunnassa. Siksi kotitalousopetuksella voi-daan suunnata kotitalouksia ja vaikuttaa yhteiskuntaan, talouteen ja kotita-louksien hyvinvointiin. Kotitalous on yhteiskunnallinen tieto- ja taitoaine.

Yhteiskunnallisen kehityksen vaatimukset opetukselle

Lake Placidin konferensseissa vuosina 1889–1908 kotitalousalaa määritel-täessä alan tavoitteeksi asetettiin auttaa perheitä ja kotitalouksia kehitty-

mään ja toimimaan alati muuttuvassa yhteiskunnassa sekä vaikuttamaan yhteiskunnan kehitykseen. Tähän katsottiin päästävän koulutuksen kautta. (Jax 1985, 23; Turkki 1990, 12.) Australialainen professori Donna Pendergast (2006, 21) on pohtinut kotitalouden merkitystä ja professiota nyky-yhteiskunnassa. Viimeisen vuosisadan aikana tarpeet ovat muuttuneet. Innovaatiot, teknologia, massatuotanto, globalisaatio ja kuluttaminen ovat tehneet osan aikaisemmasta perinteisestä taitopohjasta tarpeettomaksi, ja Pendergastin mielestä kotitalous on jopa epäonnistunut seuraamaan aikaansa pysyäkseen relevanttina. Ironista on Pendergastin mukaan se, että samoin kuin aikanaan Lake Placidin konferensseissa vuosina 1889–1908 kotitalousalaa määriteltäessä tarve koteihin ja perheisiin keskittyvälle tutkimukselle johti kotitalousalan syntyyn, nykyajan yhteiskunta kulkee jälleen maailman tapahtumien ja sosiaalisen evoluution jälkijunassa. Tämä on johtanut yksilöiden vieraantumiseen, yhteisöön kuulumisen tunteen vähenemiseen, eriarvoisuuteen, terveyskriiseihin, talousongelmiin ja ahdistukseen. Nämä tekijät haastavat yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen sekä myös kotitalouksien vakauden maailmanlaajuisesti. Yhteiskunnan muutoksien havaitseminen on kotitalousopetuksen edellytys.

Pendergastin (2006, 22) mukaan on identifioitava, mitkä pääsuuntaukset vaikuttavat yksilöihin ja perheisiin tämän ja seuraavan sukupolven aikana, ja asetettava kotitalousprofessio ja kotitalousopetus johtajaksi suuntaamaan toimintaa näiden asioiden ympärille. Tämä tarkoittaa suurta muutosta siihen, miten ymmärrämme kotitalouden olemuksen, ja mielestäni myös siihen, miten kotitaloutta tulisi opettaa. Opetuksessa tulisi olla kyse yhteiskunnallisten suuntauksien kautta tulevasta ajattelusta, tiedonhankinnasta, ongelmanratkaisusta ja havainnoinnista, joissa tieto ja taito, ymmärrys ja soveltaminen yhdistyvät.

Vaateita kotitalouden opetuksen kehittämisestä yhteiskunnallisia muutoksia seuraten on esitetty jo ainakin 1970-luvulta saakka. Vuonna 1977 Sysiharju (1977, 64) on todennut kotitalousopetuksen kehityksen liittyvän kiinteästi yhteiskunnan tekniseen, taloudelliseen ja sosiaaliseen kehitykseen. Tuomi-Gröhn (2001, 103) on koonnut kotitalouksien toiminnassa tapahtuneen muutoksen kokonaislinjoja Sysiharjun teoksen pohjalta. Tuomi-Gröhnin (2001, 103) mukaan voidaan todeta, että suomalainen yhteiskunta on muuttunut maaseutuvaltaisesta yhteiskunnasta kaupungistuneeksi teollisuusyhteiskunnaksi. Menojen painopiste on siirtynyt ruokamenoista asumiseen, vapaa-ajan menoihin, tekniikkaan ja matkailuun. Perhemuodot ovat muuttuneet monimuotoisemmiksi ja perhekoot pienentyneet, ja samaan aikaan perhekasvatus erillisenä painopisteenään on poistunut kotita-

Tämä kirja on puheenvuoro yhteiskunnallisen näkökulman tärkeydestä koulutoiminnassa ja korostaa kotitalousopetuksen merkitystä koulun oppiaineiden kentässä. Kirja ottaa kantaa kotitalousopetuksen kehittämiseen ja uudistamiseen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden näkökulmasta.

Kirjassa painotetaan sekä opetussisältöjen että opetusmenetelmien kehittämistarvetta ja opettajan vastuuta omasta opettajuudestaan sekä korostetaan tutkimukseen ja kokeelliseen opettamiseen perustuvan ajattelun merkitystä opettamiselle kautta historian.

Kirjassa nousee eri kirjoittajien tekstien kautta esille opettajan merkittävä rooli kotitalousopetuksen ja koulun kehittäjänä ja uudistajana.

Kirjan tekstit herättävät ajatuksia ja antavat ideoita siihen, miten kehittää opetusta konkreettisesti tehden opetuksesta myös yhteiskunnallisesti ajankohtaista.

uoanvalmistus. Ajankäyttö. Professio. Muutos. Tutkir
e. Sosiaalisuus. Älyllinen. Suunnittelu. Päätös. Opet
Rakenne. Täydennyskoulutus. Sisältö. Ristiriita. Inter
Kiire. Tavoite. Viestintä. Tulevaisuus. Peili. Oppimisto
svaltaisuus. Kasvatus. Ajattelu. Kehitys. Opetus. Kulu
en. Ilmiöt. Tiedonhaku. Opettaja. Tutkiva asenne. Rel
i. Kehittäminen. Teknologia. Koulu. Oppiaine. Talou
nniakointi. Dialogisuus. Työ. Myytti. Kyseenalaistami
Y Havaitseminen. Ymmärrys. Ajelehtiva a
s. ulu. Arjen rakentaminen. Haamuroano
ttö. Professio. Muutos. Tutkimus. Historia. Perhe. So

ISBN 978-952-286-828-2

9 789522 868282